

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

SPRIEDUMS

LATVIJAS REPUBLIKAS VĀRDĀ

Rīgā 2011. gada 11. maijā

lietā Nr. 2010-55-0106

Latvijas Republikas Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētājs Gunārs Kūtris, tiesneši Kaspars Balodis, Aija Branta, Vineta Muižniece, Kristīne Krūma un Viktors Skudra,

pēc Maira Meimaņa konstitucionālās sūdzības,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. un 6. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu un 28.¹ pantu, rakstveida procesā 2011. gada 13. aprīlī tiesas sēdē izskatīja lietu

„Par Operatīvās darbības likuma 7. panta piektās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 96. pantam un Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 13. pantam un Operatīvās darbības likuma 35. panta pirmās daļas pirmā teikuma atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. pantam”.

Konstatējošā daļa

1. Latvijas Republikas Saeima (turpmāk – Saeima) 1993. gada 16. decembrī pieņēma Operatīvās darbības likumu, kas stājās spēkā 1994. gada 13. janvārī. Operatīvās darbības likums kopš tā spēkā stāšanās ir vairākkārt grozīts.

Operatīvās darbības likuma 7. panta piektā daļa nosaka: „Gadījumos, kad jārikojas nekavējoties, lai novērstu terorismu, slepkavību, bandītismu, masu nekārtības, citu smagu vai sevišķi smagu noziegumu, kā arī tad, kad ir reāli apdraudēta personas dzīvība, veselība vai īpašums, šā panta ceturtajā daļā minētos operatīvās darbības pasākumus var veikt bez tiesneša akcepta. Par to 24 stundu laikā jāpaziņo prokuroram un 72 stundu laikā jāsaņem tiesneša akcepts. Pretējā gadījumā operatīvās darbības pasākumu veikšana ir jāpārtrauc.”

Operatīvās darbības likuma 7. panta piektajā daļā ir ietverta norāde uz šā panta ceturtajā daļā minētajiem operatīvās darbības pasākumiem. Operatīvās darbības likuma 7. panta ceturtais daļas pirmais teikums paredz, ka operatīvā korespondences kontrole, operatīvā personas paustās vai uzglabātās informācijas satura iegūšana no tehniskajiem līdzekļiem, operatīvā nepublisku sarunu slepena noklausīšanās (arī pa tālruni, ar elektroniskajiem un cita veida sakaru līdzekļiem) un operatīvā iekļūšana veicama tikai sevišķajā veidā un ar Augstākās tiesas priekšsēdētāja vai viņa īpaši pilnvarota Augstākās tiesas tiesneša akceptu.

Operatīvās darbības likuma 35. panta pirmās daļas pirmais teikums noteic, ka uzraudzību pār operatīvās darbības atbilstību likumiem veic ģenerālprokurors un viņa īpaši pilnvaroti prokurori.

2. Pieteikuma iesniedzējs – Mairis Meimanis (turpmāk – Pieteikuma iesniedzējs) – norāda, ka operatīvās darbības subjekts noklausījies viņa mobilā telefona sarunas ar personu, kuras telefona sarunu noklausīšanās notikusi Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja ierosinātās operatīvās izstrādes lietas ietvaros. Šīs iejaukšanās rezultātā Pieteikuma iesniedzēja pamattiesības esot nepamatoti aizskartas.

2.1. Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka viņa telefona sarunas tika fiksētas operatīvā eksperimenta ietvaros. Taču Operatīvās darbības likuma 7. panta piekto daļu varot piemērot, lai novērstu tajā minētos noziegumus. Minētajā normā norādītās operatīvās darbības nedrīkstot veikt, lai atklātu noziedzīgu nodarījumu. Neesot pieļaujams, ka ar Operatīvās darbības likuma 7. panta piektajā daļā noteiktajām

darbībām tiktu imitēts vai veicināts noziedzīgs nodarījums.

Operatīvās darbības likuma 7. panta piektās daļas kārtībā operatīvās darbības subjekts varot trīs dienas veikt šā paša panta ceturtajā daļā paredzētos operatīvos pasākumus pat bez tiesneša akcepta. Ja noklausīšanās periods ir īsāks par trīs dienām, tiesai par to netiekot paziņots. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka šāds regulējums ir prettiesisks, jo tā rezultātā varas izmantošana neesot kontrolējama.

Operatīvās darbības likuma 7. panta piektā daļa esot neskaidra, pārprotami interpretējama un neprecīza. Tā rezultātā varas pārstāvji šo normu varot ļaunprātīgi izmantot. Neesot nosakāms, kad iestājas minētajā normā paredzētais neatliekamais gadījums, jo Operatīvās darbības likumā neesot ietverti atbilstoši kritēriji. Pieteikuma iesniedzējs apšaubā to, vai Operatīvās darbības likuma 7. panta piektās daļas regulējumu var atzīt par noteiktu ar likumu, jo normas piemērošanā valsts institūcijām esot pārmērīgi liela rīcības brīvība un indivīdi netiekot aizsargāti pret tās patvaļīgu piemērošanu.

2.2. Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka, ignorējot tiesiskuma un taisnīguma principus, ir būtiski pārkāptas viņa tiesības uz tiesību efektīvu aizsardzību. Latvijas Republikas prokuratūra Operatīvās darbības likumā noteiktajā kārtībā pildot uzraudzības, kontroles un operatīvo pasākumu sankcionēšanas funkciju, kas izslēdzot objektīva un taisnīga atzinuma sniegšanu pamattiesību aizskāruma gadījumā. Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūras Īpaši pilnvarotu prokuroru nodaļa neesot uzskatāma par efektīvu personas tiesību aizsardzības līdzekli Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencija) 8. un 13. panta izpratnē.

Operatīvo pasākumu realizācijai nesekojošot tiesas kontrole. Tādējādi spēkā esošais regulējums neparedzot to, ka situācijās, kad persona pati sevi nevar aizsargāt, tiktu nodrošināta objektīva slepenu pasākumu uzsākšanas un veikšanas izvērtēšana. Atbilstoši tiesiskuma principam šāda izvērtēšana nodrošinātu pienācīgu indivīda tiesību aizsardzību. No tiesiskuma principa izrietot prasība, lai iejaukšanās personas tiesībās tiktu pakļauta efektīvai kontrolei, ko parasti veicot tiesas. Vislabākais

mehānisms telefona sarunu noklausīšanās sankcionēšanai esot tiesas lēmums, jo tādējādi samazinātos iespējamība, ka lēmums pieņemts, patvaļīgi izmantojot valsts varu.

Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka Operatīvās darbības likuma 35. panta pirmās daļas pirmajam teikumam nav leģitīma mērķa un tas nav nepieciešams demokrātiskā sabiedrībā. Šajā normā neesot norādes par procesu, kādā tiek veikta operatīvās darbības pasākumu īstenošanas pārbaude un uzraudzība.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – **Saeima** – nepiekrīt Pieteikuma iesniedzēja viedoklim un uzskata, ka Operatīvās darbības likuma 7. panta piektā daļa atbilst Satversmes 96. pantam un Konvencijas 13. pantam, bet Operatīvās darbības likuma 35. panta pirmās daļas pirmais teikums atbilst Satversmes 92. pantam.

3.1. Lietā neesot strīda par to, ka telefona sarunu noklausīšanās nav pretrunā ar Satversmes 92. un 96. pantu, tai var būt leģitīms mērķis un tā vienlaikus atbilst samērīguma principam.

Saeima norāda, ka telefona sarunu noklausīšanās ir atļauta tikai ar nosacījumu, ka operatīvās darbības subjekta rīcībā ir pamatotas ziņas par personas saistību ar noziegumu, kā arī par valstij svarīgu interešu, valsts drošības un aizsardzības apdraudējumu. Šī panta daļa neesot piemērojama ikdienišķās situācijās, bet tikai specifisku un īpaši bīstamu apdraudējumu gadījumos.

Operatīvās darbības likuma 7. panta piektajā daļā noteikto izņēmumu varot piemērot tikai tad, kad jārikojas nekavējoties, lai novērstu terorismu, slepkavību, bandītismu, masu nekārtības, citu smagu vai sevišķi smagu noziegumu, kā arī personas dzīvības, veselības vai īpašuma apdraudējuma gadījumā. Līdz ar to apstrīdētās normas mērķis esot sargāt sabiedrības drošību. Šī tiesību norma esot piemērota leģitīmā mērķa sasniegšanai, jo nodrošinot tūlītējas reaģēšanas iespēju nozieguma novēršanai un atklāšanai neatkarīgi no Augstākās tiesas tiesneša pieejamības. Normā norādīto pasākumu veikšana varot būt nepieciešama arī ārpus tiesas darba laika, kad īslaicīga kavēšanās var izšķirt rezultātu.

Saeima norāda, ka nepastāv saudzējošāki līdzekļi, ar kuriem varētu sasniegt leģitīmo mērķi, jo Operatīvās darbības likuma 7. panta piektā daļa dod iespēju nekavējoties reaģēt uz apdraudējumu. Operatīvās darbības likuma 7. panta piektā daļa atbilstot samērīguma principam, jo nosakot konkrētus un obligāti izpildāmus tās piemērošanas kritērijus, kā arī paredzot operatīvās darbības veicējam pienākumu par attiecīgo pasākumu veikšanu paziņot prokuroram 24 stundu laikā un 72 stundu laikā saņemt tiesneša akceptu. Pretējā gadījumā operatīvās darbības pasākums esot jāpārtrauc.

Neesot pamatots Pieteikuma iesniedzēja viedoklis, ka nozieguma novēršana un atklāšana esot pretrunīgi, viens otru izslēdzoši jēdzieni. Saeima norāda, ka operatīvās darbības pasākumu rezultātā noziegums var tikt novērsts, kā arī atklāts. Piemēram, kukuļošanas lietās korumpētai valsts amatpersonai varot tikt liegts turpināt kukuļa pieprasīšanu vai citu noziedzīgu darbību veikšanu.

3.2. Prokuratūru Latvijā varot uzskatīt par efektīvu un pieejamu aizsardzības līdzekli. Prokuratūras kontrole, kas *expressis verbis* paredzēta Operatīvās darbības likuma 35. panta pirmās daļas pirmajā teikumā, neizslēdzot tiesas kontroli operatīvās darbības jautājumos.

Saeima norāda, ka tiesai kā procesa virzītājam ir tiesības iepazīties ar operatīvās darbības procesā iegūto informāciju. Līdz ar to operatīvās darbības gaitā iegūto pierādījumu ticamību, attiecināmību un pieļaujamību iztiesāšanas stadijā izvērtējot tiesa, šādā veidā kontrolējot operatīvās darbības atbilstību likumiem.

Operatīvās darbības likumā esot paredzētas personas tiesības vērsties ar prasību tiesā, ja tā uzskata, ka operatīvās darbības subjekts ar savu rīcību ir pārkāpis tās tiesības un brīvības.

4. Pieaicinātā persona – **Latvijas Republikas Tieslietu ministrija** (turpmāk – Tieslietu ministrija) – norāda, ka Operatīvās darbības likuma 7. panta piektā daļa atbilst Satversmes 96. pantam un Konvencijas 13. pantam un Operatīvās darbības likuma 35. panta pirmās daļas pirmais teikums atbilst Satversmes 92. pantam.

4.1. Neesot pamatots Pieteikuma iesniedzēja arguments, ka Operatīvās darbības likuma 7. panta piektā daļa Satversmes 96. pantam neatbilst tāpēc, ka par veikto telefona sarunu noklausīšanos viņam nav paziņots un viņš tai nav devis atļauju. Tieslietu ministrija norāda, ka attiecībā uz operatīvās darbības pasākumu paredzamības kritērijs nevar būt tāds, kas piešķirtu personai tiesības precīzi paredzēt, kādos gadījumos var tikt veikta tās telefona sarunu noklausīšanās. Ja personai būtu šādas tiesības, tā iegūtu iespēju pielāgot savas darbības un operatīvās darbības mērķis netiktu sasniegts.

Pamattiesību ierobežojums esot noteikts ar pienācīgā kārtā pieņemtu likumu. Tieslietu ministrija norāda, ka Operatīvās darbības likuma 7. panta piektajā daļā ir *expressis verbis* noteikts tā leģitīmais mērķis. Proti, tūlītēja rīcība esot nepieciešama, lai novērstu terorismu, slepkavību, bandītismu, masu nekārtības, citu smagu vai sevišķi smagu noziegumu, kā arī tad, kad reāli tiek apdraudēta personas dzīvība, veselība vai īpašums. Šis uzskaitījums nevarot tikt tulkots paplašināti. Leģitīmais mērķis atbilstot Satversmes 116. pantam.

Operatīvās darbības likuma 7. panta piektā daļa esot piemērota leģitīmā mērķa sasniegšanai, jo ļaujot atklāt un novērst noziedzīgas darbības arī tajos gadījumos, kad Augstākās tiesas tiesnesis nav pieejams, bet jebkura kavēšanās var būt izšķiroša sekmīga rezultāta sasniegšanai. Tieslietu ministrija pievienojas Saeimas sniegtajai argumentācijai par to, ka nepastāv par šo normu saudzējošāki līdzekļi.

4.2. Latvijas Republikas prokuratūra esot tiesu varas institūcija, kas patstāvīgi veicot uzraudzību pār likumības ievērošanu. Tieslietu ministrija norāda, ka prokuratūra ir uzskatāma par efektīvu un pieejamu aizsardzības līdzekli, jo prokurora statuss un loma likumības uzraudzībā nodrošina sūdzību neatkarīgu un objektīvu izskatīšanu atbilstoši Konvencijas 13. pantam. Turklāt likumos esot noteiktas reaģēšanas iespējas gadījumā, kad operatīvās darbības subjekts operatīvās darbības pasākumus veicis, pārkāpjot Operatīvās darbības likumā noteiktos pamatprincipus.

4.3. Kā norāda Tieslietu ministrija, Operatīvās darbības likuma 7. panta piektā daļa nepārprotami un skaidri noteic, ka par jebkuru gadījumu, kad sevišķajā veidā

veicamie operatīvās darbības pasākumi uzsākti bez Augstākās tiesas priekšsēdētāja vai viņa īpaši pilnvarota Augstākās tiesas tiesneša akcepta, 24 stundu laikā jāpaziņo prokuroram un 72 stundu laikā jāsaņem tiesneša akcepts. Šāds pienākums esot attiecināms arī uz tiem gadījumiem, kad uzsāktie operatīvās darbības pasākumi pabeigti pirms 72 stundu termiņa beigām. Pretējā gadījumā sevišķajā veidā veicamie operatīvās darbības pasākumi netiktu kontrolēti, bet tas atsevišķos gadījumos varētu novest pie nepamatota un nelikumīga personas konstitucionālo tiesību aizskāruma.

Operatīvās darbības likuma 7. panta piektajā daļā norādītie operatīvās darbības pasākumi esot vērtējami kopsakarā ar Operatīvās darbības likumā ietvertu pamatprincipu, ka sevišķajā veidā veicamie pasākumi uzsākami tikai pēc Augstākās tiesas priekšsēdētāja vai viņa īpaši pilnvarota Augstākās tiesas tiesneša akcepta saņemšanas. Līdz ar to šiem operatīvās darbības pasākumiem būtu jāpakļaujas tiesas kontrolei.

5. Pieaicinātā persona – Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs (turpmāk – KNAB) – norāda, ka Operatīvās darbības likuma 7. panta piektā daļa atbilst Satversmes 96. pantam un Konvencijas 13. pantam, bet Operatīvās darbības likuma 35. panta pirmās daļas pirmais teikums atbilst Satversmes 92. pantam.

5.1. Operatīvās darbības likuma 7. panta piektajā daļā esot noteikti gadījumi, kad var veikt Operatīvās darbības likuma 7. panta ceturtajā daļā norādītos operatīvās darbības pasākumus. Tie esot paredzēti, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību un labklājību. Līdz ar to šai tiesību normai esot leģitīms mērķis.

KNAB norāda, ka Operatīvās darbības likuma 7. panta piektā daļa ir piemērota leģitīmā mērķa sasniegšanai, jo atbilstoši tai ir iespējams nekavējoties reaģēt, lai novērstu smagu vai sevišķi smagu noziegumu un reālu personas dzīvības, veselības vai īpašuma apdraudējumu. Tādējādi esot iespējams efektīvi nodrošināt personu tiesisko interešu aizsardzību un sabiedrisko drošību.

Operatīvās darbības likuma 7. panta piektā daļa esot izstrādāta iespējami

saudzējošā veidā, un tās leģitīmo mērķi nevarot sasniegt ar citiem, personas tiesības un likumiskās intereses mazāk ierobežojošiem līdzekļiem. Labums, ko ar Operatīvās darbības likuma 7. panta piekto daļu gūst sabiedrība, esot lielāks par personas tiesību un likumisko interešu ierobežojumu. Līdz ar to Operatīvās darbības likuma 7. panta piektajā daļā ietvertais pamattiesību ierobežojums esot samērīgs.

5.2. Kā norāda KNAB, Operatīvās darbības likuma 7. panta piektā daļa paredz darbības, kas veicamas steidzamos gadījumos, kad jebkāda kavēšanās būtu nepieļaujama. Tie esot izņēmuma gadījumi, kad operatīvās darbības pasākumi sevišķajā veidā uzsākami bez tiesneša akcepta. Vienlaikus KNAB norāda, ka šī norma paredz tiesneša kontroli, jo tiesneša akcepts ir jāsaņem pēc tam, kad uzsākta operatīvā darbība. Ja akcepts netiek saņemts, operatīvās darbības pasākums esot pārtraucams. Pirms tiesneša akcepta saņemšanas par attiecīgajiem operatīvās darbības pasākumiem esot jāpaziņo prokuroram, kurš saskaņā ar Operatīvās darbības likuma 35. panta pirmo daļu veic uzraudzību pār operatīvās darbības atbilstību likumiem.

Atsevišķos gadījumos operatīvās darbības pasākumus sevišķajā veidā varot uzsākt pirms tiesneša akcepta, bet 72 stundu laikā tas esot jāsaņem, lai attiecīgās darbības varētu turpināt. KNAB uzskata, ka gadījumos, kad operatīvā darbība ir pabeigta pirms 72 stundu termiņa beigām, tā vairs netiek turpināta un līdz ar to tiesneša akcepts tās turpināšanai nav nepieciešams.

KNAB norāda, ka, veicot Operatīvās darbības likuma 7. panta piektajā daļā minētos operatīvās darbības pasākumus, noziegums var tikt ne vien novērsts, bet arī atklāts.

5.3. Operatīvās darbības likuma 7. panta piektajā daļā paredzētā prokurora informēšana par veiktajiem operatīvās darbības pasākumiem un tiesneša akcepts minētajiem pasākumiem nodrošinot personas efektīvu aizsardzību. KNAB norāda, ka šīs amatpersonas, veicot kontroles funkciju, pārbauda, vai Operatīvās darbības likuma 7. panta piektās daļas kārtībā veiktie pasākumi atbilst Operatīvās darbības likuma nosacījumiem.

Uzsāktu operatīvās darbības pasākumu uzraugot prokurors, savukārt

kriminālprocesa ietvaros iztiesāšanas stadijā to darot tiesa, kas vērtējot operatīvās darbības pasākumu rezultātā iegūtos pierādījumus. Līdz ar to uzraudzība tiek nodrošināta jebkurā gadījumā neatkarīgi no operatīvās darbības pasākuma pabeigšanas laika. Personas tiesiskās intereses aizsargājot arī Operatīvās darbības likuma 5. pants un 29. panta trešā daļa. Tādējādi personām, kuru tiesības un brīvības, veicot operatīvo darbību, tiek pārkāptas, esot nodrošināta efektīva aizsardzība valsts institūcijās.

5.4. KNAB norāda, ka Operatīvās darbības likuma 35. panta pirmā daļa analizējama kopsakarā ar citām Operatīvās darbības likuma normām un Prokuratūras likumu.

Prokurora statuss un pilnvaras nodrošinot neatkarīgu un efektīvu operatīvās darbības uzraudzību, tostarp personu sūdzību izskatīšanu. Operatīvās darbības likums paredzot ne vien prokurora uzraudzību, bet arī personas tiesības aizstāvēt savas likumiskās intereses tiesā. Operatīvās darbības likuma 35. panta pirmā daļa neesot pretrunā ar nevainīguma prezumpciju, jo prokurors, pildot Operatīvās darbības likumā noteiktos uzraudzības pienākumus, nelemjot par personas vainu noziedzīgā nodarījumā, bet gan uzraugot, vai operatīvā darbība tiek veikta atbilstoši Operatīvās darbības likuma nosacījumiem.

6. Pieaicinātā persona – **Latvijas Republikas tiesībsargs** (turpmāk – Tiesībsargs) – norāda, ka Operatīvās darbības likuma 7. panta piektā daļa neatbilst Satversmes 96. pantam un Konvencijas 13. pantam, bet Operatīvās darbības likuma 35. panta pirmās daļas pirmais teikums neatbilst Satversmes 92. pantam.

6.1. Operatīvās darbības likuma 7. panta piektā daļa regulējot izņēmuma kārtību, kādā tiek veikti pasākumi, kas noteikti tā paša panta ceturtajā daļā. Šo pasākumu mērķis esot iegūt publiski nepieejamu informāciju par personas privāto dzīvi.

Tiesībsargs norāda, ka Operatīvās darbības likumā nav skaidri un nepārprotami noteikts, kādiem priekšnosacījumiem jāiestājas, lai neatliekamības kārtībā varētu uzsākt sevišķā veidā veicamos operatīvās darbības pasākumus. Neatliekamības kārtībā

operatīvās darbības pasākumus varot veikt arī pēc atsevišķu noziedzīgu nodarījumu grupas objektiem, kas ietverot arī kriminālpārkāpumus un mazāk smagus noziegumus. Līdz ar to šobrīd Operatīvās darbības likuma 7. panta piektajā daļā ietvertais ierobežojums neesot noteikts pietiekami skaidri un precīzi. Tāpēc nevarot atzīt, ka ierobežojums noteikts ar likumu.

Sevišķā veidā veicamos operatīvās darbības pasākumus drīkstot veikt arī jau uzsākta kriminālprocesa ietvaros. Līdz ar to varot izveidoties tāda situācija, ka personas tiesības uz privātās dzīves, mājokļa un korespondences neaizskaramību tiek aizskartas ne vien ar sevišķā veidā veicamajiem operatīvās darbības pasākumiem, bet arī ar speciālajām izmeklēšanas darbībām. Tiesībsargs norāda, ka tas nav samērīgi.

6.2. Operatīvās darbības likuma 5. pantā noteikto nevarot attiecināt uz tā paša likuma 7. panta piekto daļu. Lai izmantotu šā likuma 5. pantā paredzēto tiesību aizsardzības līdzekli, personai esot jāiesniedz sūdzība, jo prokuratūra neuzsāksot pārbaudi, ja nebūs saņemts personas iesniegums. Taču personas informēšana par sevišķajā veidā veicamajiem operatīvās darbības pasākumiem, pat ja tā notikusi pēc šo pasākumu pabeigšanas, varot nelabvēlīgi ietekmēt Operatīvās darbības likumā noteikto mērķi. Tiesībsargs uzskata, ka personas informēšana par šo pasākumu veikšanu nav vēlama.

Pēc Tiesībsarga domām, Operatīvās darbības likuma 7. panta piektās daļas interpretācija nepieļauj gadījumus, kuros vispār nebūtu vajadzīgs tiesneša akcepts, jo šādas interpretācijas rezultātā tiktu būtiski pārkāptas cilvēktiesības. Tiesneša akcepta saņemšana esot obligāta neatkarīgi no tā, kad operatīvās darbības pasākumi tiek pabeigti.

6.3. Tiesībsargs norāda, ka Operatīvās darbības likumā neesot ietverts regulējums, kas noteiktu, ka prokuratūrai jāveic pārbaude, ja pasākumi sevišķā veidā tiek veikti saskaņā ar Operatīvās darbības likuma 7. panta piekto daļu. Tāpēc šī tiesību norma neatbilstot Konvencijas 13. pantam.

Tiesībsargs uzsver, ka būtu jāizvērtē Operatīvās darbības likuma 35. panta pirmās daļas pirmā teikuma atbilstība Konvencijas 13. pantam, nevis Satversmes

92. pantam. Vienlaikus Tiesībsargs norāda, ka Operatīvās darbības likumā ietvertais operatīvās darbības uzraudzības mehānisms ir neefektīvs un līdz ar to aizskar personai Satversmes 92. pantā garantētās tiesības.

7. Pieaicinātā persona – **Latvijas Republikas Augstākā tiesa** – norāda, ka Operatīvās darbības likuma 7. panta piektā daļa atbilst Satversmes 96. pantam un Konvencijas 13. pantam, bet Operatīvās darbības likuma 35. panta pirmās daļas pirmais teikums atbilst Satversmes 92. pantam.

7.1. Operatīvās darbības likuma 7. panta ceturtajā daļā norādīto pasākumu veikšanai esot nepieciešams Augstākās tiesas priekšsēdētāja vai viņa īpaši pilnvarota tiesneša akcepts. Savukārt šā panta piektajā daļā noteikts izņēmuma gadījums, kad sevišķajā veidā veicamos operatīvās darbības pasākumus atļauts uzsākt, pirms saņemts Augstākās tiesas priekšsēdētāja vai viņa īpaši pilnvarota Augstākās tiesas tiesneša akcepts.

Operatīvās darbības likuma 7. panta piektajai daļai esot leģitīms mērķis, jo tā vērsta uz Satversmes 116. pantā minēto vērtību aizsardzību. Operatīvās darbības likuma 7. panta piektā daļa tiekot piemērota tikai īpaši bīstamu apdraudējumu gadījumos, kad jāreaģē nekavējoties. Tā esot izņēmuma norma salīdzinājumā ar citām tā paša panta daļām.

Augstākā tiesa norāda, ka prokuratūras uzraudzība nebūt neizslēdz tiesas kontroli operatīvās darbības jautājumos. Neesot pieļaujams nesaņemt tiesneša akceptu, ja operatīvās darbības pasākumi ir pabeigti pirms 72 stundu termiņa beigām. Citāda šīs normas interpretācija neatbilstu Operatīvās darbības likuma jēgai un garam.

7.2. Operatīvās darbības likuma 35. pantā esot reglamentēts operatīvās darbības uzraudzības mērķis. Esot jānodrošina, lai, operatīvās darbības pasākumus veicot, netiktu pārkāpta likumība, lai tiktu precīzi ievērots Operatīvās darbības likums un tā 3. panta otrajā daļā paredzētajā kārtībā izstrādātie un ģenerālprokurora akceptētie iekšējie normatīvie akti, kā arī lai savlaicīgi tiktu apzināta katra atkāpe no tiem. Šī uzraudzība tiekot veikta atbilstoši Prokuratūras likumam.

Augstākā tiesa norāda, ka prokuratūra Latvijā uzskatāma par pieejamu un efektīvu aizsardzības līdzekli, jo prokurora statuss un loma likumības uzraudzībā nodrošina sūdzību neatkarīgu un objektīvu izskatīšanu. Proti, gadījumos, kad operatīvās darbības subjekts veicis kādu no operatīvās darbības pasākumiem, neievērojot likumā noteiktos principus vai pieļaujot tiesību normu pārkāpumus, likumos esot noteiktas reaģēšanas iespējas, tostarp prokuratūras un tiesas kontrole, attaisnojošs spriedums, zaudējumu atlīdzināšana.

8. Pieaicinātā persona – Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūra – norāda, ka Operatīvās darbības likuma 7. panta piektā daļa atbilst Satversmes 96. pantam un Konvencijas 13. pantam, bet Operatīvās darbības likuma 35. panta pirmās daļas pirmais teikums atbilst Satversmes 92. pantam.

8.1. Operatīvās darbības likuma 7. panta piektās daļas piemērošanai likumdevējs esot izvirzījis stingrākus nosacījumus. Proti, tajā noteiktos pasākumus varot veikt tikai gadījumos, kad jārikojas nekavējoties, lai novērstu smagu vai sevišķi smagu noziegumu.

Neesot pamata uzskatīt, ka Operatīvās darbības likuma 7. panta piektās daļas normas neatbilst Konvencijas 13. pantam. Ja persona uzskata, ka tās tiesības ir pārkāptas, tā varot saskaņā ar Operatīvās darbības likuma 5. pantu iesniegt sūdzību prokuroram, kas veic pārbaudi un sniedz atzinumu par operatīvās darbības subjekta amatpersonu rīcības atbilstību likumam.

Operatīvās darbības pasākumu rezultātā iegūtās ziņas par faktiem drīkstot izmantot kā pierādījumu tikai tad, ja tās iespējams pārbaudīt Kriminālprocesa likumā noteiktajā kārtībā. Iztiesāšanas stadijā operatīvās darbības gaitā iegūtu pierādījumu ticamību, attiecināmību un pieļaujamību izvērtējot tiesa, tādā veidā nodrošinot tiesas kontroli pār operatīvās darbības atbilstību likumiem.

8.2. Pasākumi, kuru gaitā tiek būtiski aizskartas personu pamattiesības, esot pakļauti tiesas kontrolei. Proti, tiesnešiem tiekot uzrādīti dokumenti, kas pamato operatīvā pasākuma veikšanas nepieciešamību.

Operatīvās darbības likuma 5. pantā esot noteikts arī mehānisms, kas nodrošinot tiesas kontroli pār operatīvās darbības subjekta iespējamo prettiesisko rīcību, jo šis pants paredzot personas tiesības vērsties ar prasību tiesā, ja tā uzskata, ka operatīvās darbības subjekts ar savu rīcību ir pārkāpis tās likumīgās tiesības un brīvības.

Operatīvās darbības likuma 7. panta piekto daļu esot iespējams interpretēt dažādi, jo no tās konstrukcijas neesot nepārprotami skaidrs, vai tiesneša akcepts jāsaņem arī tajos gadījumos, kad operatīvās darbības pasākumi pabeigti pirms 72 stundu termiņa beigām. Līdz ar to minētajā pantā būtu izdarāmi grozījumi, lai skaidri definētu tiesneša akcepta saņemšanas kārtību.

Generālprokuratūra norāda, ka, līdzīgi kā paredzēts Kriminālprocesa likuma 212. panta ceturtajā daļā, arī Operatīvās darbības likuma 7. panta piektajā daļā būtu paredzama prokurora piekrišanas saņemšana, nevis tikai paziņošana prokuroram.

9. Pieaicinātā persona – Latvijā praktizējošs Eiropas Savienības dalībvalsts advokāts Jenss-Kristians Pastille (*Jens-Christian Pastille*) – norāda uz Operatīvās darbības likuma 7. panta piektās daļas un 35. panta pirmās daļas pirmā teikuma neatbilstību Satversmes un Konvencijas normām.

9.1. J. Pastille uzsver, ka Operatīvās darbības likuma 7. panta piektajā daļā nav skaidra vārdu „pretējā gadījumā” nozīme. Šos vārdus varot saprast arī tādējādi, ka tiesneša akcepta saņemšana vairs nav nepieciešama, ja operatīvās darbības pasākumi pabeigti pirms 72 stundu termiņa beigām. Pēc J. Pastilles domām, Operatīvās darbības likuma 7. panta piektā daļa neparedz tiesneša akceptu operatīvās darbības pasākumiem, kas pabeigti pirms 72 stundu termiņa beigām. J. Pastille norāda, ka šāda interpretācija, kas ir nelabvēlīga personas pamattiesībām, atbilst normas iekšējai loģikai.

9.2. Eiropas Cilvēktiesību tiesa esot noteikusi minimālos telefona sarunu kontroles regulējuma standartus. Tiesas praksē citastarp esot atzīts, ka šāda kontrole ir iespējama, ja pastāv smagu noziegumu īstenošanas draudi. Arī noklausīšanās ilgumam Eiropas Cilvēktiesību tiesa neesot noteikusi nekādu absolūtu maksimāli pieļaujamo

robežu.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa uzsverot nepieciešamību aizsargāt sabiedrību un indivīda tiesības. Tomēr valsts institūcijām, īstenojot kādu no operatīvās darbības pasākumiem, drīkstot būt tikai neliela rīcības brīvība, kurai likumā nosakāmas šauras robežas. Vienlaikus esot jāparedz iedarbīgas garantijas, kas iejaušanos pieļautu tikai nepieciešamā apjomā. J. Pastille norāda, ka steidzamos gadījumos, kad ir jānovērš briesmas, jābūt iespējai iejaukties arī bez tiesneša iepriekšēja akcepta. Taču šāda kārtība esot jāizlīdzina ar īpaši efektīvu pēckontroli.

Jautājumu par to, vai steidzamos gadījumos iepriekšēja saskaņošana un pēckontrole pilnībā būtu jāveic tiesai, Eiropas Cilvēktiesību tiesa esot atstājusi atklātu. Nepieciešamā efektīvā kontrole neesot obligāti jāveic tiesai, kaut arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa to uzskatot par vēlamu. To varot veikt arī cita institūcija, kura nav atkarīga no institūcijas, kas rīkojusi noklausīšanos, un kurai ir piešķirta objektīvas un efektīvas kontroles veikšanai pietiekama kompetence. Taču esot svarīgi, lai kontrolējošā iestāde būtu neatkarīga instance.

9.3. J. Pastille norāda, ka Konvencijas 8. panta izpratnē slepena noklausīšanās var tikt attaisnota tikai tādā gadījumā, ja skartā persona var vēlāk efektīvas kontroles ceļā šo darbību apstrīdēt. Kad slepenības nepieciešamība zudusi, valsts institūcijām būtu pienākums paziņot personai par attiecībā uz to veikto operatīvās darbības pasākumu.

Latvijā personai neesot iespējams jebkurā brīdī apstrīdēt operatīvo darbību. Operatīvās darbības likuma 5. pantā noteiktā tiesību aizsardzības garantija netiekot īstenota. Šo trūkumu nenovēršot arī Operatīvās darbības likuma 35. panta pirmās daļas regulējums, kas neesot piemērots tam, lai kompensētu tā paša likuma 7. panta piektās daļas formulējumā iztrūkstošo tiesas aizsardzību. Saskaņā ar Operatīvās darbības likuma 35. pantu pārsūdzības iestāde esot tā pati institūcija, kas uzrauga izmeklēšanu. Tas neatbilstot neatkarīgas kontroles kritērijiem. Tādējādi spēkā esošais regulējums neparedzot operatīvās darbības pasākumiem pietiekami neatkarīgu pēckontroli.

J. Pastille secina, ka Operatīvās darbības likuma 7. panta piektā daļa neatbilst

Satversmes 92. pantam kopsakarā ar Konvencijas 8. pantu. Par Operatīvās darbības likuma 35. panta pirmās daļas pirmā teikuma konstitucionalitāti neesot šaubu, jo prokurora kontrole pār operatīvās darbības pasākumiem esot ne vien pieļaujama, bet arī vēlama. Tomēr Operatīvās darbības likuma 35. pantā paredzētā operatīvās darbības uzraudzības kompetence neesot pietiekama, lai izpildītu efektīvas kontroles kritērijus Konvencijas 8. un 13. panta izpratnē.

Secinājumu daļa

10. Satversmes 96. pants nosaka: „Ikvienam ir tiesības uz privātās dzīves, mājokļa un korespondences neaizskaramību.” Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka Operatīvās darbības likuma 7. panta piektā daļa ierobežo viņam Satversmes 96. pantā noteiktās pamattiesības uz privāto dzīvi un korespondences neaizskaramību (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 19. lpp.*).

10.1. Noskaidrojot Satversmē noteikto pamattiesību saturu, jāņem vērā Latvijas starptautiskās saistības cilvēktiesību jomā.

Tiesības uz privātās dzīves un korespondences neaizskaramību citastarp ir noteiktas Konvencijas 8. pantā. Saskaņā ar šo pantu ikvienam ir tiesības uz privāto un ģimenes dzīvi, korespondences noslēpumu un dzīvokļa neaizskaramību. Konvencija noteic, ka valsts institūcijas nedrīkst traucēt nevienam šīs tiesības baudīt. Kā izņēmuma gadījumi minēti tie, kas paredzēti likumā un ir nepieciešami demokrātiskā sabiedrībā, lai aizstāvētu valsts un sabiedrības drošības vai valsts ekonomiskās labklājības intereses, lai nepieļautu nekārtības vai noziegumus, lai aizsargātu veselību vai tikumību vai lai aizstāvētu citu personu tiesības un brīvības. Savukārt Konvencijas 13. pants noteic, ka ikvienam ir tiesības uz efektīvu, valsts institūciju nodrošinātu aizsardzību.

10.2. Pirmkārt, jēdziens „privātā dzīve” nereti tiek lietots kā plašāks apzīmējums, kas sevī ietver arī ģimenes dzīvi, mājokļa un korespondences neaizskaramību. Otrkārt, tiesību zinātnē ir atzīts, ka tiesības uz privāto dzīvi, tiesības

uz ģimenes dzīvi, tiesības uz mājokļa neaizskaramību un tiesības uz korespondences neaizskaramību nav iespējams precīzi norobežot. Tās cita citu papildina un arī savstarpēji pārklājas (sk. *Dijk P., Hoof G. J. H. Theory and Practice of the European Convention on Human Rights. Hague, London, Boston: Kluwer Law International, 1998, p. 489; Kilkelly U. The right to respect for private and family life. A guide to the implementation of Article 8 of the European Convention on Human Rights. Council of Europe, 2001, pp. 10 – 11; Reid K. A. Practitioner's Guide to the European Convention on Human Rights. London: Sweet&Maxwell, 2008, p. 481*). Tāpēc termins „privātā dzīve” nereti tiek lietots kā plašāks apzīmējums, kas sevī ietver arī ģimenes dzīvi, mājokļa un korespondences neaizskaramību.

Skaidrojot Satversmes 96. pantā garantētās tiesības uz privāto dzīvi, Satversmes tiesa ir norādījusi, ka šīs tiesības skar dažādus aspektus. Tās aizsargā indivīda fizisko un garīgo integritāti, godu un cieņu, vārdu un identitāti, personas datus. Tiesības uz privāto dzīvi nozīmē, ka indivīdam ir tiesības uz savu privāto telpu, tiesības dzīvot pēc sava prāta, saskaņā ar savu būtību un vēlmēm attīstīt un pilnveidot savu personību, iespējami minimāli ciešot no valsts vai citu personu iejaukšanās. Šīs tiesības ietver indivīda tiesības būt atšķirīgam, saglabāt un attīstīt īpašības un spējas, kas viņu atšķir no citiem cilvēkiem un individualizē (sk. *Satversmes tiesas 2005. gada 26. janvāra sprieduma lietā Nr. 2004-17-01 10. punktu*).

Satversmes 96. pantā *expressis verbis* paredzētas ikviena tiesības uz korespondences neaizskaramību. Jēdziens “korespondence” ietver rakstveida materiālus, tostarp materiālus, kuri sūtīti pa pastu, kā arī telefona sarunas (sk. *Jackobs and White. The European Convention on Human Rights. Oxford: Oxford University Press, 2002, p. 225*).

Līdz ar to tiesības uz privāto dzīvi un korespondences neaizskaramību aizsargā Satversmes 96. pants.

11. Lai izvērtētu Operatīvās darbības likuma 7. panta piektās daļas atbilstību Satversmes 96. pantam, visupirms jānoskaidro, vai tā ierobežo Pieteikuma

iesniedzējam šajā pantā noteiktās pamattiesības.

No lietas materiāliem izriet, ka KNAB 2005. gada 27. decembrī ierosināja operatīvās izstrādes lietu. Pieteikuma iesniedzēja telefona sarunu noklausīšanās ir notikusi no 2005. gada 29. decembra līdz 31. decembrim, proti, trīs dienas, pamatojoties uz Operatīvās darbības likuma 7. panta piekto daļu (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 85. – 86. lpp.*). Lietā nav strīda par to, ka ir notikusi tādu telefona sarunu noklausīšanās, kuru dalībnieks bija arī Pieteikuma iesniedzējs.

Operatīvās darbības likuma 7. panta piektā daļa ierobežo Pieteikuma iesniedzējam Satversmes 96. pantā noteiktās pamattiesības uz korespondences un privātās dzīves neaizskaramību.

12. Satversmes 116. pants noteic, ka personas tiesības uz privātās dzīves un korespondences neaizskaramību var ierobežot likumā paredzētajos gadījumos, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību. Arī Konvencijas 8. panta otrā daļa paredz, ka valsts institūcijas nevienam nedrīkst ierobežot šajā pantā noteiktās tiesības, izņemot gadījumus, kad ierobežojumi paredzēti likumā un ir nepieciešami demokrātiskā sabiedrībā, lai aizstāvētu valsts un sabiedriskās drošības intereses.

Līdz ar to Satversmes 96. pantā noteiktās pamattiesības var ierobežot, ja ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtā pieņemtu likumu, tam ir leģitīms mērķis un tas ir samērīgs.

13. Pieteikuma iesniedzējs un Tiesībsargs uzskata, ka Operatīvās darbības likuma 7. panta piektajā daļā ietvertais tiesību ierobežojums esot neskaidrs. Neesot saprotama normā minētā jēdziena „novērst” nozīme. Tāpat neesot skaidrs, kādiem priekšnoteikumiem jāiestājas, lai neatliekamības gadījumā varētu uzsākt sevišķā veidā veicamos operatīvās darbības pasākumus. Tāpēc minētajā normā paredzētais tiesību ierobežojums neesot noteikts pienācīgā kārtā ar likumu (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 7. – 8. lpp. un 3. sēj. 46. – 48. lpp.*).

13.1. Likumiem un citiem normatīvajiem aktiem jābūt ne vien publiski pieejamiem, bet arī pietiekami skaidriem un saprotamiem (*sk. Satversmes tiesas 2006. gada 20. decembra sprieduma lietā Nr. 2006-12-01 16. punktu*).

Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa vairākkārt norādījusi, ka likumiem un tiesību normām, kas ierobežo personas pamattiesības, jābūt gan pienācīgi saprotamiem, gan paredzamiem. Proti, normai jābūt formulētai pietiekami precīzi, lai indivīds, nepieciešamības gadījumā atbilstoši konsultējoties, varētu regulēt savu rīcību (*sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1979. gada 26. aprīļa sprieduma lietā „The Sunday Times v. The United Kingdom” 49. punktu, 1998. gada 24. februāra sprieduma lietā „Larrisis & others v. Greece” 40. punktu un 1999. gada 25. novembra sprieduma lietā „Hashman and Harrup v. The United Kingdom” 31. punktu*). Normai jābūt formulētai tā, lai ļautu personām skaidri paredzēt precīzu noteikuma piemērošanas jomu un nozīmi. Tas nodrošina indivīdiem svarīgu aizsargmehānismu. Taču nacionālā normatīvā regulējuma precizitātes pakāpe lielā mērā ir atkarīga no attiecīgās jomas, kuru likums reglamentē, un tā adresātu skaita un statusa (*sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1999. gada 25. novembra sprieduma lietā „Hashman and Harrup v. The United Kingdom” 31. punktu, 1993. gada 25. augusta sprieduma lietā „Chorherr c. Autriche” 25. punktu, 2004. gada 17. februāra sprieduma lietā „Maestri v. Italy” 25. punktu un 1990. gada 27. marta sprieduma lietā „Kruslin v. France” 30. punktu*).

13.2. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka Operatīvās darbības likuma 7. panta piektās daļas nosacījumi piemērojami vienīgi tad, ja ir jānovērš smags vai sevišķi smags noziegums. Līdz ar to minētajā daļā norādītos operatīvās darbības pasākumus nevarot veikt tālab, lai atklātu noziedzīgu nodarījumu.

Operatīvās darbības likuma 7. panta piektās daļas pirmais teikums noteic, ka gadījumos, kad jārikojas nekavējoties, lai novērstu terorismu, slepkavību, bandītismu, masu nekārtības, citu smagu vai sevišķi smagu noziegumu, kā arī tad, kad reāli ir apdraudēta personas dzīvība, veselība vai īpašums, šā panta ceturtajā daļā minētos operatīvās darbības pasākumus var veikt bez tiesneša akcepta. Jēdziena „novērsts”

saturs nosakāms, ņemot vērā Operatīvās darbības likuma 2. panta pirmajā daļā norādītos operatīvās darbības uzdevumus. Minētās daļas 2. punktā kā operatīvās darbības uzdevums norādīta noziedzīgu nodarījumu profilakse, to novēršana un atklāšana, noziedzīgu nodarījumu izdarījušo personu un pierādījumu avotu noskaidrošana. Tādējādi visi Operatīvās darbības likuma 6. panta pirmajā daļā minētie operatīvās darbības pasākumi, tostarp operatīvā sarunu noklausīšanās, veicami atbilstoši operatīvās darbības uzdevumiem – novērst un atklāt noziedzīgus nodarījumus.

Operatīvās darbības likuma 7. panta piektās daļas pirmais teikums paredz operatīvās darbības subjekta tiesības nekavējoties reaģēt uz šajā normā minēto noziedzīgo nodarījumu draudiem un veikt atbilstošus operatīvās darbības pasākumus, lai novērstu šo noziedzīgo nodarījumu īstenošanu. Tomēr tas, ka noziedzīgu nodarījumu atklāšana Operatīvās darbības likuma 7. panta piektās daļas pirmajā teikumā nav minēta *expressis verbis*, neizslēdz pienākumu ievērot operatīvās darbības uzdevumus. Var piekrist Saeimas un KNAB argumentam, ka, veicot Operatīvās darbības likuma 7. panta piektajā daļā minētās darbības, noziegums vienlaikus var tikt gan novērsts, gan atklāts. Veicot operatīvās darbības pasākumus noziedzīga nodarījuma novēršanai, nav izslēgta arī kāda noziedzīga nodarījuma atklāšana. Piemēram, kukuļņemšanas gadījumos operatīvās darbības pasākumu laikā var gan novērst noziedzīgu nodarījumu, gan arī atklāt kukuļdošanā iesaistītās personas. Secināms, ka Operatīvās darbības likuma 7. panta piektajā daļā minētais jēdziens „novērst” ietver ne vien noziedzīga nodarījuma novēršanu, bet arī citu noziedzīgu nodarījumu atklāšanu.

13.3. Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir norādījusi: lai nodrošinātu personai adekvātu aizsardzību pret patvaļīgu iejaukšanos tās privātajā dzīvē, likumā ir pietiekami skaidri jānosaka kompetentajām iestādēm piešķirtās rīcības brīvības robežas un tās lietošanas veids, ievērojot attiecīgā pasākuma leģitīmo mērķi (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2000. gada 4. maija sprieduma lietā „Rotaru v. Romania” 55. punktu*).

Operatīvās darbības likuma 7. panta piektā daļa nosaka gadījumus, kad

operatīvās darbības subjektam ir atļauts veikt šā panta ceturtajā daļā minētos operatīvās darbības pasākumus, tostarp nepublisku sarunu operatīvo noklausīšanos. Tas ir uzskatāms par izsmeļošu izņēmuma gadījumu uzskaitījumu. Citu pasākumu īstenošanai Augstākās tiesas priekšsēdētāja vai viņa īpaši pilnvarota tiesneša akcepts nav nepieciešams (*sk.: Kavalieris A. Operatīvās darbības likuma komentāri. Rīga: Raka, 2002, 24. lpp.*).

Nevar piekrist Tiesībsarga viedoklim, ka Operatīvās darbības likuma 7. panta piektā daļa esot neskaidra, jo neparedzot priekšnoteikumus, kuriem jāiestājas, lai neatliekamības gadījumā varētu uzsākt sevišķā veidā veicamos operatīvās darbības pasākumus. Operatīvās darbības likuma 7. panta piektā daļa paredz divus priekšnoteikumus, kuriem iestājoties operatīvās darbības subjekts var veikt operatīvās darbības pasākumus.

Pirmkārt, Operatīvās darbības likuma 7. panta piektā daļa īpaši nosaka tos gadījumus, kad nekavējoties var veikt šā panta ceturtajā daļā norādītos operatīvās darbības pasākumus. Tie var tikt veikti tādos gadījumos, kad nepieciešams novērst terorismu, slepkavību, bandītismu, masu nekārtības, citu smagu vai sevišķi smagu noziegumu. Tāpat tie ir pieļaujami situācijās, kad reāli apdraudēta personas dzīvība, veselība vai īpašums. Operatīvās darbības likuma 7. panta piektajā daļā ietvertais uzskaitījums ir atzīstams par izsmeļošu un pietiekami precīzu. Tādējādi tiek izslēgta iespēja veikt operatīvās darbības pasākumus sevišķajā veidā tādu noziedzīgu nodarījumu novēršanai, kuri tiesību normā nav norādīti.

Otrkārt, Operatīvās darbības likuma 7. panta piektajā daļā minētos pasākumus operatīvās darbības subjekts drīkst veikt tikai tādos gadījumos, kad jārikojas nekavējoties.

Iztulkojot šo normu kopsakarā ar Operatīvās darbības likuma 17. panta 3. punktu, secināms, ka operatīvā nepublisku sarunu slepena noklausīšanās ir atļauta tikai tādos gadījumos, kad operatīvās darbības subjekta rīcībā ir pamatotas ziņas par personu saistību ar noziegumu, kā arī par valstij svarīgu interešu, valsts drošības un aizsardzības apdraudējumu. Līdz ar to operatīvās darbības subjekts drīkst veikt

Operatīvās darbības likuma 7. panta piektajā daļā minētos operatīvās darbības pasākumus, ja tam ir pamatotas ziņas par personu saistību ar noziegumu.

Operatīvās darbības likuma 7. panta piektā daļa paredz izņēmuma kārtību, proti, ļauj operatīvās darbības subjektam normā norādītos operatīvās darbības pasākumus veikt nekavējoties, jo jebkura kavēšanās var būtiski ietekmēt operatīvās darbības pasākuma rezultātu. Ņemot vērā Operatīvās darbības likuma 7. panta piektajā daļā norādīto noziedzīgo nodarījumu smagumu, ir būtiski reaģēt efektīvi un savlaicīgi, lai šo noziedzīgo nodarījumu draudi tiktu novērsti.

Operatīvās darbības likuma 7. panta piektā daļa precīzi nosaka tās piemērošanas priekšnoteikumus, tātad pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu.

14. Saskaņā ar Satversmes 116. pantu Satversmes 96. pantā noteiktās pamattiesības var ierobežot, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību.

Satversmes tiesa ir secinājusi, ka jēdziena „sabiedrības drošība” saturs demokrātiskās valstīs ir orientēts uz publisko interešu aizsardzību (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 26. janvāra sprieduma lietā Nr. 2004-17-01 13. punktu*). Var piekrist Saeimas norādītajam, ka Operatīvās darbības likuma 7. panta piektās daļas leģitīmais mērķis ir sabiedrības drošības aizsardzība.

Līdz ar to Operatīvās darbības likuma 7. panta piektajā daļā noteiktajam tiesību uz privāto dzīvi un korespondences neaizskaramību ierobežojumam ir leģitīms mērķis.

15. Kā Satversmes tiesa jau ir secinājusi, samērīguma princips vispārīgā veidā noteic, ka starp valsts varas darbību, kas ierobežo personas tiesības un tiesiskās intereses, un mērķi, ko valsts vara ar šo darbību tiecas sasniegt, ir jābūt saprātīgam līdzsvaram (*sk. Satversmes tiesas 2007. gada 27. februāra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2006-41-01 11. punktu*).

Lai secinātu, vai samērīguma princips ir ievērots, jānoskaidro, vai likumdevēja izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai, vai nav saudzējošāku līdzekļu šā mērķa sasniegšanai un vai likumdevēja rīcība ir atbilstoša. Ja, izvērtējot tiesību normu, tiek atzīts, ka tā neatbilst kaut vienam no šiem kritērijiem, tā neatbilst samērīguma principam un ir prettiesiska.

16. Operatīvās darbības likuma 7. panta piektā daļa piemērojama gadījumos, kad jārikojas nekavējoties, lai novērstu terorismu, slepkavību, bandītismu, masu nekārtības, citu smagu vai sevišķi smagu noziegumu, kā arī tad, kad reāli ir apdraudēta personas dzīvība, veselība vai īpašums. Viens no operatīvās darbības pasākumiem, ar kuru palīdzību likumdevējs paredzējis iespēju šos noziegumus novērst, ir operatīvā nepublisku sarunu slepena noklausīšanās. Šo sarunu noklausīšanās rezultātā operatīvās darbības subjekts var iegūt ziņas, kas dod iespēju novērst Operatīvās darbības likuma 7. panta piektajā daļā minētos noziegumus, vienlaikus neizslēdzot iespēju atklāt arī citus noziedzīgus nodarījumus. Ievērojot noziedzīgo nodarījumu smagumu un draudus, ko tie rada sabiedrības drošībai, Operatīvās darbības likuma 7. panta piektajā daļā noteiktais personas tiesību ierobežojums ir atzīstams par atbilstošu sabiedrības drošības aizsardzības risinājumu.

Tādējādi likumdevēja izraudzītais līdzeklis ir piemērots leģitīmā mērķa sasniegšanai.

17. Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka Operatīvās darbības likuma 7. panta piektā daļa nenosaka operatīvās darbības subjekta pienākumu saņemt tiesneša akceptu gadījumos, kad operatīvās darbības pasākumi pabeigti pirms 72 stundu termiņa beigām (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 26. – 27. lpp.*).

17.1. Operatīvās darbības likuma 7. panta otrajā un trešajā daļā ir noteikti operatīvās darbības pasākumu veikšanas veidi – vispārējais un sevišķais. Šis iedalījums ir cieši saistīts ar operatīvās darbības pasākumu raksturu un ietekmi uz personu pamattiesībām. Operatīvās darbības likuma 7. panta piektajā daļā noteiktajos

gadījumos operatīvās darbības pasākumi ir veicami sevišķajā veidā, jo būtiski aizskar personu pamattiesības.

Satversmes tiesa atzīst, ka Operatīvās darbības likuma 7. panta piektās daļas gramatiskais formulējums nesniedz nepārprotamu atbildi uz jautājumu, vai gadījumos, kad operatīvās darbības pasākumi pabeigti pirms 72 stundu termiņa beigām, ir nepieciešams saņemt Augstākās tiesas priekšsēdētāja vai viņa īpaši pilnvarota Augstākās tiesas tiesneša akceptu.

17.2. Lai noteiktu Operatīvās darbības likuma 7. panta piektās daļas saturu, tā interpretējama kopsakarā ar citām šā paša panta normām, kas reglamentē operatīvās darbības pasākumu veikšanu sevišķajā veidā.

Operatīvās darbības likuma 7. panta piektā daļa ietver atsauci uz šā paša panta ceturto daļu, kas nosaka operatīvās darbības pasākumus, kuri veicami tikai sevišķajā veidā. Šie pasākumi, tostarp operatīvā korespondences kontrole un operatīvā nepublisku sarunu slepena noklausīšanās, veicami ar Augstākās tiesas priekšsēdētāja vai viņa īpaši pilnvarota Augstākās tiesas tiesneša akceptu.

Lai gan Operatīvās darbības likuma 7. panta piektā daļa paredz izņēmuma gadījumus, kad operatīvās darbības subjekts operatīvās darbības pasākumus var veikt nekavējoties, līdzīgi kā minētā panta ceturrtā daļa tā paredz arī operatīvās darbības subjekta pienākumu saņemt Augstākās tiesas priekšsēdētāja vai viņa īpaši pilnvarota Augstākās tiesas tiesneša akceptu operatīvās darbības pasākumu veikšanai. Arī, izstrādājot likumprojektu „Operatīvās darbības likums”, Aizsardzības un iekšlietu komisija īpaši uzsvēra tiesneša akcepta saņemšanas nozīmi gadījumos, kad tiek veikti operatīvās darbības pasākumi sevišķajā veidā (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 171. un 173. lpp.*).

Operatīvās darbības likuma 7. panta piektās daļas trešais teikums ietver norādi, ka gadījumā, ja netiek saņemts tiesneša akcepts operatīvās darbības pasākumu veikšanai, tie ir jāpārtrauc. Pēc KNAB domām, šī norāde apstiprina to, ka tiesneša akceptu nepieciešams saņemt tikai tajos gadījumos, kad operatīvās darbības pasākumi nav pabeigti pirms 72 stundu termiņa beigām (*sk. lietas materiālu 3. sēj. 45. lpp.*).

Savukārt Tieslietu ministrija un Tiesībsargs norāda, ka šāda normas interpretācija neatbilstu Satversmes garam (*sk. lietas materiālu 3. sēj. 48. un 54. – 55. lpp.*).

Operatīvās darbības likuma 7. panta piektajā daļā nav ietverta norāde, ka šajā daļā noteiktajiem operatīvās darbības pasākumiem nebūtu nepieciešams Augstākās tiesas priekšsēdētāja vai viņa īpaši pilnvarota Augstākās tiesas tiesneša akcepts, ja tos plānots pabeigt pirms 72 stundu termiņa beigām. Līdz ar to nevar piekrist KNAB viedoklim, ka vērsšanās pie tiesneša pēc akcepta varētu nenotikt, ja operatīvās darbības pasākumi pabeigti pirms minētā termiņa beigām.

17.3. Tiesībsargs norāda, ka personas tiesības uz privātās dzīves, mājokļa un korespondences neaizskaramību var tikt aizskartas kā ar sevišķā veidā veicamajiem operatīvās darbības pasākumiem, tā arī ar speciālajām izmeklēšanas darbībām (*sk. lietas materiālu 3. sēj. 47. lpp.*). Satversmes tiesa norāda, ka konkrētā lieta nav attiecināma uz speciālo izmeklēšanas darbību un operatīvās darbības pasākumu satura skaidrojumu. Tomēr šo procedūru salīdzinājums var palīdzēt izprast tiesneša akcepta nozīmi Operatīvās darbības likuma 7. panta piektajā daļā regulētajos gadījumos.

Atbilstoši Kriminālprocesa likuma (turpmāk – KPL) 210. panta otrās daļas prasībām speciālās izmeklēšanas darbības ir veicamas, pamatojoties uz izmeklēšanas tiesneša lēmumu. KPL 212. panta ceturtā daļa noteic, ka neatliekamajos gadījumos procesa virzītājs var uzsākt speciālās izmeklēšanas darbības, saņemot prokurora piekrišanu un ne vēlāk kā nākamajā darba dienā – izmeklēšanas tiesneša lēmumu. Saskaņā ar KPL 214. panta otro daļu gadījumā, kad speciālā izmeklēšanas darbība uzsākta KPL 212. panta ceturtajā daļā paredzētajā kārtībā, izmeklēšanas tiesnesis lemj par šīs izmeklēšanas darbības uzsākšanas pamatotību, kā arī par tās turpināšanas nepieciešamību, ja tā vēl nav pabeigta. Ja izmeklēšanas darbība nav bijusi pamatota vai ir veikta prettiesiski, tiesnesis lemj par iegūto pierādījumu pieļaujamību un par rīcību ar izņemtajiem priekšmetiem.

Savukārt Operatīvās darbības likuma 7. panta piektās daļas pirmais teikums ietver norādi, ka operatīvās darbības subjekts var veikt operatīvās darbības bez tiesneša akcepta. Taču sevišķajā veidā veicamie operatīvās darbības pasākumi un šajā panta

daļā noteikto noziedzīgo nodarījumu smagums neizslēdz operatīvās darbības subjekta pienākumu saņemt Augstākās tiesas priekšsēdētāja vai viņa īpaši pilnvarota Augstākās tiesas tiesneša akceptu operatīvās darbības pasākumu veikšanai pēc tam, kad tie jau ir uzsākti.

Operatīvās darbības likuma 7. panta piektajā daļā noteiktajos gadījumos veiktie operatīvās darbības pasākumi ir pakļauti prokurora uzraudzībai, kas citastarp ietver arī kontroli. Operatīvās darbības pasākumu uzraudzību prokurors veic ne tikai Operatīvās darbības likumā noteiktajā kārtībā, bet arī saskaņā ar citiem prokurora pilnvaras reglamentējošiem normatīvajiem aktiem. Piemēram, Prokuratūras likuma 12. pants ietver prokurora pienākumu uzraudzīt operatīvo darbību. Taču Operatīvās darbības likuma 7. panta piektajā daļā noteiktā prokurora uzraudzība neizslēdz tiesas pēckontroli. Tiesa pārbauda operatīvās darbības pasākumu neatliekamības cēloņus un veikto pasākumu atbilstību likuma prasībām. Līdzīgi kā speciālo izmeklēšanas darbību kontroles gadījumā, arī operatīvās darbības pasākumu pēckontrolē ietver tiesas izvērtējumu attiecībā uz veikto pasākumu pamatotību un informācijas iegūšanas tiesiskumu.

Līdz ar to Operatīvās darbības likuma 7. panta piektā daļa noteic, ka par operatīvās darbības pasākumu veikšanu jebkurā gadījumā jāpaziņo prokuroram, kā arī uzliek par pienākumu operatīvās darbības subjektam saņemt Augstākās tiesas priekšsēdētāja vai viņa īpaši pilnvarota Augstākās tiesas tiesneša akceptu.

Operatīvās darbības likuma 7. panta piektajā daļā noteiktais ierobežojums ir atzīstams par saudzējošāko līdzekli legītimā mērķa sasniegšanai, jo prokurora uzraudzība un tiesas pēckontrolē pār operatīvās darbības pasākumu veikšanas tiesiskumu nodrošina personas tiesību efektīvu aizsardzību.

18. Lai izvērtētu Operatīvās darbības likuma 7. panta piektajā daļā noteiktā ierobežojuma nepieciešamību, jāpārbauda, vai valsts iejaukšanās Pieteikuma iesniedzēja privātajā dzīvē ir samērīga ar legītimo mērķi.

Satversmes tiesa ir secinājusi, ka neiejaukšanās personas privātajā dzīvē ir

viena no demokrātiskas sabiedrības pamatvērtībām. Taču arī personas tiesībām uz privātās dzīves neaizskaramību sabiedrībā ir robežas (*sk. Satversmes tiesas 2001. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2001-04-0103 4.1. punktu*). Šādas robežas nosakāmas arī personas pamattiesībām uz korespondences neaizskaramību.

Samērīguma princips prasa ievērot saprātīgu līdzsvaru starp sabiedrības un personas interesēm tad, ja publiskā vara ierobežo personas tiesības un likumīgās intereses. Līdz ar to nepieciešams izvērtēt, vai tiek nodrošināts līdzsvars starp personas tiesībām uz privāto dzīvi un korespondences neaizskaramību, no vienas puses, un valsts pienākumu garantēt sabiedrības drošību, no otras puses.

Nevar piekrist Pieteikuma iesniedzēja apgalvojumam, ka viņa tiesību aizskārums esot lielāks nekā labums, ko valsts no tā gūstot. Ar tiesiski īstenotu personas privātās dzīves ierobežojumu valsts sekmē noziedzības apkarošanu, ļauj operatīvās darbības subjektam nekavējoties reaģēt uz sabiedrībai īpaši bīstamu noziedzīgu nodarījumu draudiem un tos novērst, kā arī atklāt vainīgās personas. Veicot operatīvo nepublisku sarunu slepeno noklausīšanos Operatīvās darbības likuma 7. panta piektajā daļā noteiktajos gadījumos, tiek garantēta sabiedrības drošības aizsardzība.

Līdz ar to operatīvās darbības pasākumi, kas veikti, lai novērstu Operatīvās darbības likuma 7. panta piektajā daļā minētos noziedzīgos nodarījumus, atzīstami par samērīgiem un Satversmes 96. pantam atbilstošiem tikai tad, ja neatkarīgi no to pabeigšanas laika ir saņemts Augstākās tiesas priekšsēdētāja vai viņa īpaši pilnvarota Augstākās tiesas tiesneša akcepts.

19. Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūras Īpaši pilnvarotu prokuroru nodaļa nav uzskatāma par efektīvu personas tiesību aizsardzības līdzekli Konvencijas 8. un 13. panta izpratnē (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 17. – 18. lpp.*).

Satversmes tiesa jau agrāk ir atzinusi, ka prokuratūru Latvijā var uzskatīt par efektīvu un pieejamu aizsardzības līdzekli, jo prokurora statuss un loma likumības

uzraudzībā nodrošina sūdzību neatkarīgu un objektīvu izskatīšanu atbilstoši Konvencijas 13. pantam (*sk. Satversmes tiesas 2004. gada 11. oktobra sprieduma lietā Nr. 2004-06-01 19. punktu*).

Lietas ietvaros ir nepieciešams noskaidrot, vai Operatīvās darbības likuma 7. panta piektā daļa nodrošina personai Konvencijas 13. pantam atbilstošu aizsardzību gadījumos, kad aizskartas tai Konvencijā garantētās tiesības uz privātās dzīves un korespondences noslēpuma neaizskaramību.

Satversmes tiesa konstatē, ka Operatīvās darbības likuma 7. panta piektā daļa nosaka gadījumus, kad operatīvās darbības subjektam ir tiesības nekavējoties veikt operatīvās darbības pasākumus, un kārtību, kādā par to veikšanu jāpaziņo prokuroram un jāsaņem tiesneša akcepts. Taču šī norma nav saistīta ar Konvencijas 13. pantā noteiktajām personas tiesībām uz efektīvu aizsardzības nodrošinājumu. Līdz ar to Operatīvās darbības likuma 7. panta piektās daļas atbilstība Konvencijas 13. pantam tiks vērtēta kopsakarā ar Operatīvās darbības likuma 35. panta pirmās daļas pirmo teikumu, kurā noteikts operatīvās darbības uzraudzības mehānisms un kuras atbilstību Satversmes 92. pantam apšaubā Pieteikuma iesniedzējs.

20. Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka Operatīvās darbības likuma 35. panta pirmās daļas pirmais teikums neatbilst Satversmes 92. pantam, jo tam nav leģitīma mērķa un tas nav nepieciešams demokrātiskā sabiedrībā. Šajā normā neesot noteikts process, kādā tiek veikta pārbaude un uzraudzība pār operatīvo pasākumu realizēšanu. Prokuratūrai Operatīvās darbības likuma 7. panta piektajā daļā noteikto darbību uzraudzībā esot piešķirta pārāk liela brīvība (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 20. –21. lpp.*).

20.1. Satversmes 92.pants nosaka: „Ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā. Ikviens uzskatāms par nevainīgu, iekams viņa vaina nav atzīta saskaņā ar likumu. Nepamatota tiesību aizskārums gadījumā ikvienam ir tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu. Ikvienam ir tiesības uz advokāta palīdzību.”

Satversmes 92. pantā minētais jēdziens „taisnīga tiesa” ietver divus aspektus, proti, “taisnīga tiesa” kā neatkarīga tiesu varas institūcija, kas izskata lietu, un

„taisnīga tiesa” kā pienācīgs, tiesiskai valstij atbilstošs process, kurā lieta tiek izskatīta. Pirmajā aspektā šis jēdziens tulkojams sasaistē ar Satversmes 6. nodaļu, otrajā – ar tiesiskas valsts principu, kas izriet no Satversmes 1. panta (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 5. marta sprieduma lietā Nr. 2001-10-01 secinājumu daļas 2. punktu*).

Satversmes tiesa jau norādījusi, ka tiesības uz taisnīgu tiesu ir vienas no vissvarīgākajām personas pamattiesībām un tāpēc ierobežojumi šīm personas tiesībām nosakāmi tikai pašos nepieciešamākajos gadījumos (*sk. Satversmes tiesas 2006. gada 14. marta sprieduma lietā Nr. 2005-18-01 10. punktu*). Satversme tieši neparedz gadījumus, kuros tiesības uz taisnīgu tiesu varētu ierobežot, tomēr šīs tiesības nevar uzskatīt par absolūtām (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 4. janvāra sprieduma lietā Nr. 2004-16-01 7.1. punktu*).

Satversmes 92. panta pirmais teikums neprasa, lai persona savu aizskarto tiesību un likumisko interešu aizstāvībai vērstos tikai Satversmes 82. pantā minētajās tiesu varas institūcijās. Pamatojoties uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksi saistībā ar Konvencijas 13. pantu, var secināt, ka efektīvs aizsardzības nodrošinājums nav atkarīgs vienīgi no iespējas vērsties tiesā, bet gan no visa kopējā uzraudzības mehānisma un tā darbības (*sk. Satversmes tiesas 2004. gada 6. decembra sprieduma lietā Nr. 2004-14-01 secinājumu daļas 10. punktu*). Ne visas pie tiesu varas piederošās institūcijas spriež tiesu. Turklāt tiesas spriešana, kā to Satversmes tiesa savos spriedumos vairākkārt norādījusi, nav vienīgais efektīvais tiesību aizsardzības līdzeklis. Persona savas aizskartās tiesības un likumiskās intereses var efektīvi aizstāvēt ne vien tiesā, bet arī citās tiesu varas institūcijās (*sk. Satversmes tiesas 2004. gada 11. oktobra sprieduma lietā Nr. 2004-06-01 18. punktu*).

Arī no Konvencijas 8. un 13. panta gramatiskā teksta *expressis verbis* nav secināms, ka valstij būtu pienākums ar normatīvo regulējumu operatīvās darbības pasākumu veikšanu pakļaut tikai tiesas kontrolei. J. Pastille, atsaucoties uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumiem, norāda, ka šāds regulējums būtu vēlams, bet ne obligāts. Kārtība, kādā attiecīgās tiesības tiek nodrošinātas, ir katras dalībvalsts kompetencē, taču tā nedrīkst būt vērsta uz Konvencijā nostiprināto prasību

neievērošanu (*sk. lietas materiālu 3. sēj. 19. – 20. lpp.*).

Satversmes tiesa šā sprieduma 17. punktā secināja, ka operatīvās darbības subjektam ir pienākums saņemt Augstākās tiesas priekšsēdētāja vai viņa īpaši pilnvarota Augstākās tiesas tiesneša akceptu operatīvās darbības pasākumu veikšanai jebkurā gadījumā. Tādējādi likumdevējs ir noteicis tādu operatīvās darbības regulējumu, kas paredz ne vien prokurora uzraudzību, bet arī tiesas kontroli vai vismaz pēckontroli pār veikto darbību tiesiskumu un atbilstību likuma prasībām.

20.2. Operatīvās darbības likuma 35. panta pirmās daļas pirmais teikums noteic, ka uzraudzību pār operatīvās darbības atbilstību likumiem veic ģenerālprokurors un viņa īpaši pilnvaroti prokurori. Šī uzraudzība veicama atbilstoši Prokuratūras likumam un attiecīgajiem Ģenerālprokuratūras iekšējiem likumpakārtotajiem normatīvajiem aktiem (*sk.: Kavalieris A. Operatīvās darbības likuma komentāri. Rīga: Raka, 2002, 93. lpp.*).

Prokuratūras likuma 1. panta pirmā daļa noteic, ka prokuratūra ir tiesu varas institūcija, kas patstāvīgi veic uzraudzību pār likumības ievērošanu Prokuratūras likumā noteiktās kompetences ietvaros. Šā panta otrajā daļā norādīts, ka prokuratūras uzdevums ir reaģēt uz likuma pārkāpumu un nodrošināt ar to saistītās lietas izlemšanu likumā noteiktajā kārtībā.

Satversmes tiesa jau norādīja, ka prokuratūrai kā tiesu varas institūcijai ir divējāds raksturs. No vienas puses, tā ir vienota, centralizēta triju pakāpju iestāžu sistēma, ko vada ģenerālprokurors, bet, no otras puses, – prokuratūras funkcijas patstāvīgi un vienpersoniski veic prokuratūras amatpersonas, t. i., prokurori (*sk. Satversmes tiesas 2006. gada 20. decembra sprieduma lietā Nr. 2006-12-01 secinājumu daļas 12.2. punktu*).

2009. gada 15. maija informatīvajā ziņojumā par Operatīvās darbības likumā paredzēto tiesisko regulējumu, tā nepilnībām un nepieciešamību izstrādāt jaunu operatīvo darbību regulējošu normatīvo aktu norādīts, ka operatīvās darbības pasākumu veikšana sevišķajā veidā būtiski ierobežo cilvēktiesības, tāpēc Operatīvās darbības likums ziņu iegūšanai ar šādu darbību palīdzību nosakot stingru kontroles

mehānismu (*sk. Informatīvo ziņojumu par Operatīvās darbības likumā paredzēto tiesisko regulējumu, tā nepilnībām un nepieciešamību izstrādāt jaunu operatīvo darbību regulējošu normatīvo aktu <http://polsis.mk.gov.lv/view.do?id=3016>, aplūkots 2011. gada 19. aprīlī*). Attiecībā uz Operatīvās darbības likuma 7. panta ceturtajā daļā norādīto operatīvās darbības pasākumu veikšanu tā paša panta piektajā daļā noteiktajos gadījumos operatīvās darbības subjektam ir uzlikts pienākums 24 stundu laikā par to veikšanu paziņot prokuroram, proti, ģenerālprokuroram vai viņa īpaši pilnvarotam prokuroram (*sk.: Kavalieris A. Operatīvās darbības likuma komentāri. Rīga: Raka, 2002, 26. lpp.*). Tādējādi ģenerālprokurors vai viņa īpaši pilnvarots prokurors arī kontrolē operatīvās darbības pasākumu tiesiskumu.

Saskaņā ar Operatīvās darbības likuma 22. panta otro daļu operatīvo izstrādi uzsāk ar lēmumu, kuru akceptē operatīvās darbības iestādes vadītājs vai viņa vietnieks, kā arī par to tiek informēts prokurors. Līdz ar to operatīvās darbības subjektam par Operatīvās darbības likuma 7. panta piektās daļas kārtībā veiktajiem operatīvās darbības pasākumiem ir jāpaziņo ģenerālprokuroram vai viņa īpaši pilnvarotam prokuroram. Satversmes tiesa norāda, ka šāda paziņojuma saņemšanas gadījumā prokuroram jāveic uzraudzība pār veikto operatīvās darbības pasākumu atbilstību likuma prasībām, tādējādi nodrošinot personas pamattiesību ievērošanu.

20.3. Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka personas iespējas aizsargāt savas tiesības esot ierobežotas gadījumos, kad ir noklausītas tās telefona sarunas (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 10., 13., 18. un 22. lpp.*).

Operatīvās darbības likuma 35. pantā ietvertais regulējums attiecas uz operatīvās darbības uzraudzības mehānismu, kas vērtējams kopsakarā ar personas tiesībām aizstāvēt savas aizskartās tiesības.

Operatīvās darbības likuma 5. pants nosaka: ja persona uzskata, ka operatīvās darbības subjekts ar savu rīcību pārkāpis tās likumīgās tiesības un brīvības, šī persona ir tiesīga iesniegt sūdzību prokuroram, kas, veicis attiecīgu pārbaudi, sniedz atzinumu par operatīvās darbības subjekta amatpersonu rīcības atbilstību likumam, vai arī tā var vērsties ar prasību tiesā. Ja tiek konstatēts tiesību pārkāpums, personai ir tiesības prasīt

atlīdzinājumu par tai nodarīto kaitējumu.

No minētā izriet, ka ģenerālprokurors un viņa īpaši pilnvaroti prokurori veic operatīvās darbības pārbaudi un atbilstoši tās rezultātam sniedz atzinumu par operatīvās darbības subjekta amatpersonu rīcības atbilstību likumam. Pārbaude ir nepieciešama, lai ģenerālprokurors un viņa īpaši pilnvaroti prokurori varētu pārliecināties par operatīvās darbības pasākumu tiesiskumu. Taču spēkā esošais regulējums paredz arī tiesas kontroli, tostarp pēckontroli. Līdz ar to nevar piekrist viedoklim, ka spēkā esošais regulējums neparedzot operatīvās darbības pasākumiem pietiekami neatkarīgu pēckontroli.

Atbilstoši Operatīvās darbības likuma 29. panta trešajai daļai gadījumā, kad operatīvās darbības gaitā ir pretlikumīgi aizskartas personu tiesības un intereses, tātad personām nodarīts kaitējums, attiecīgo amatpersonu, prokurora vai tiesas pienākums ir atjaunot šīs tiesības un atlīdzināt vai novērst nodarīto materiālo un morālo kaitējumu likumā noteiktajā kārtībā. Līdz ar to var secināt, ka Operatīvās darbības likums nosaka operatīvās darbības subjekta amatpersonu atbildību pamattiesību aizskāruma gadījumā.

Vienlaikus norādāms, ka atbilstoši Operatīvās darbības likuma 24. panta pirmajai daļai operatīvās darbības pasākumu rezultātā iegūtā informācija klasificējama kā ierobežotas pieejamības informācija, kuru kā pierādījumu kriminālprocesā drīkst izmantot tikai KPL noteiktajā kārtībā, nodrošinot operatīvās darbības pasākumu īstenošanas un tajos iesaistīto personu konfidencialitāti un drošību. Tādējādi ar Operatīvās darbības likuma regulējumu likumdevējs ir izteicis savu gribu nodrošināt operatīvās darbības pasākumu konfidencialitāti. Iegūtās informācijas ierobežotā pieejamība izskaidrojama ar operatīvās darbības raksturu un uzdevumiem. Operatīvās darbības likums nenosaka operatīvās darbības subjekta tiesības vai pienākumu informēt personu par veiktajiem operatīvās darbības pasākumiem pēc to pabeigšanas. Savukārt personas informēšana par operatīvās darbības pasākumiem to veikšanas laikā būtu pretrunā ar Operatīvās darbības likuma 2. pantā noteiktajiem operatīvās darbības uzdevumiem.

Satversmes tiesa norāda, ka personas tiesību aizsardzība tiek efektīvi

nodrošināta, pārbaudot operatīvās darbības pasākumu rezultātā iegūtās ziņas atbilstoši Kriminālprocesa likumā un Operatīvās darbības likumā noteiktajai kārtībai.

Atbilstoši Operatīvās darbības likuma 24. panta ceturtajai daļai, veicot operatīvo darbību, ar visu operatīvās darbības procesā iegūto informāciju ir jāiepazīstina kriminālprocesa virzītājs. Operatīvās darbības pasākumu rezultātā iegūtās informācijas atbilstību Kriminālprocesa likuma 9. nodaļas un Operatīvās darbības likuma prasībām izvērtē tiesa, pārbaudot iesniegtos pierādījumus. Pakļaujot attiecīgās darbības kriminālprocesuāli tiesiskajai reglamentācijai, to galarezultātā iegūtās un attiecīgos procesuālo darbību protokolos iekļautās ziņas par faktiem var tikt izmantotas kā pilntiesīgi pierādījumi (*sk.: Strada-Rozenberga K. Pierādīšanas teorija kriminālprocesā. Vispārīgā daļa. Rīga: Biznesa augstskola „Turība”, 2002, 187. lpp.*).

Līdz ar to procesa virzītājs un tiesa nodrošina operatīvās darbības pasākumu rezultātā iegūtās informācijas pieļaujamības pārbaudi. Savukārt ģenerālprokurors un viņa īpaši pilnvaroti prokurori, īstenojot uzraudzību pār operatīvās darbības atbilstību likumiem, kā arī tiesa, veicot šo pasākumu pēckontroli, nodrošina efektīvu personas tiesību aizsardzību.

Tādējādi Operatīvās darbības likuma 35. panta pirmās daļas pirmais teikums nav pretrunā ar Satversmes 92. pantā noteiktajām personas tiesībām uz taisnīgu tiesu un atbilst Konvencijas 13. pantam tāpat kā Operatīvās darbības likuma 7. panta piektā daļa.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

nosprieda:

1) atzīt Operatīvās darbības likuma 7. panta piekto daļu par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 96. pantam;

2) atzīt Operatīvās darbības likuma 7. panta piekto daļu un 35. panta pirmās daļas pirmo teikumu par atbilstošu Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 13. pantam;

3) atzīt Operatīvās darbības likuma 35. panta pirmās daļas pirmo teikumu par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 92. pantam.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētājs

G. Kūtris